ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 92 ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Ուրբաթ, 29 Մայիսի 1898 Ուրբաթ, 29 Մայիսի ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 92

Տարեկան՝ 10 րուբլի, վեց ամիսը 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 կ. Թիֆլիսում ամիսը՝ 1 ր., համարը 5 կ. Բաժանորդ գրւում են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „Норъ-Даръ" կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar"

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յայտարարութիւններն ընդունւում են ամեն լեզուներով: Յայտարարութիւնների բառին՝ 2 կ., ռեկլամների համար՝ կրկնապատիկ

Սալոմէ Անտօնեան, Նազօր Յովհաննիսեան Մատեանցները, Շուշանիկ Յովհաննիսեան Ղորղանեանց, Եղիսաբէթ Յովհաննիսեան եւ Նայի Բեժանեան Ամիրաղեանցները ցաւօք սրտի յայտնում են, առաջինը իւր թանկագին ամուսնու, իսկ վերջինները իրենց հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵԱՆՑԻ

մահը: Խնդրում են ազգականներին ու ծանօթներին շնորհ բերել շաբաթ, մայիսի 30-ին, 10 1/2 ժամին առաւօտեան յուղարկաւորութեանը, Նորաշէնի փողոց՝ սեպհական տանից դէպի Նորաշէնի եկեղեցին: Ամբիծքը կատարուելու է ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 1/2-ին:

(1043) 2—2

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

ԶԱՒԱՐԲԷԿԵԱՆ

ամառն ընդունում է հիւանդներ

«ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐՈՒՄ»

Հասցէն՝ ՊԵԱՏԻԳՈՐՍԿ

(տես «Սիզօննիյ Լիստոկ»)

(1044) 4-2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջնորդող. — Քաղաքական գործերից:
Քրոնիկոն.—Լուրեր:
Մեզ գրում են. — Բաղուից:
Քահանայական ընտրութիւնը Բաղւում:
Թղթակցութիւններ.—Շուշի:
Դատական. — Ստարոսելսկու բռպնման գործի նոր քննութիւնը:
Քաղաքական. — Չերնագորիա: Անգլիա և Ամերիկա: Սպանիա-ամերիկական պատերազմը:
Խառն լուրեր:
Հեռագրներ:
Թեր և դէմ:
Բանասիրական.—Վրաստան և վրացիք:
Տեղեկատու:
Յայտարարութիւններ:

Թիֆլիս, 28 մայիսի 1898 թ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻՑ

—

Երեկ առացինք, որ Ֆրանսիայում պարլամենտական ընտրութիւնները վերջացան առանց մի որևէ աչքի ընկնող միջադէպի: Նորընտիր պատգամաւորներին դեռ ժողովի չգումարած, արդէն մամուլը յայտարարեց, որ մինիստր-նախագահ Մելինը յոգնած է և ուզում է հրաժարուել իւր պաշտօնից:

Այս լուրը շատերին զարմանք պատճառեց և այժմեան կառավարութեան բարեկամներին վըշտացրեց. այն ժամանակ, որ կառավարութեան կողմնակիցները՝ այսինքն չափաւոր հասարակապետականները վստահ էին հակառակորդների դէմ տարած յաղթութեան վրայ, այն ժամանակ, որ Մելինի մինիստրութիւնը բռպասում էր արմատականներին պատին սեղմելով իւրայիններից ճնշող մեծամասնութիւն կազմելու պարլամենտում և երկիրը կառավարելու ազատ ու առանց զիջումներ անելու այս կամ այն կողմը և դրութեանը տիրապետելու,—հէնց այդ միջոցին Մելինը յոգնած է և ուզում է հրաժարուել քաղաքական ասպարէզից:

Բայց գործին լաւ ծանօթը պիտի հասկանար, որ Մելինը յոգնածութեան համար չէ, որ ուզում է հրաժարուել պաշտօնից: Այդ մասին մենք իւր ժամանակին կասկած էինք յայտնել և ասել, որ նա ընտրութեան արդիւնքից գոհ չէ: Պարլամենտական ընտրութիւնների վերջնական արդիւնքը ցոյց են տալիս, որ Մելինը իւրայիններով յուսախաբուած է. նա ընտրութիւններից բոլորովին այլ արդիւնքի էր սպասում:

Մելինը տեսաւ, որ իւր դրութիւնը խախուտ է և ստիպուած պիտի լինի աջ ու ձախ զիջումներ անելու, որպէս զի կարողանայ կառավարութեան ղեկը ձեռքին պահել և այն էլ շատ չնչին մեծամասնութեամբ:

Այդ դրութիւնը աւելի լուսաբանուեց նորընտիր պատգամաւորների ժողովի համար ժամանակաւոր նախագահ ընտրելու միջոցին:

Կառավարութեան կանդիդատն էր չափաւոր հասարակապետական պատգաւոր՝ Դեշանէլը, իսկ ընդդիմադրութեան կանդիդատը՝ պատգամաւորների ժողովի նախկին նախագահ Բրիսոնը, որ յայտնի և նշանաւոր տեղ է բռնում և հակառակորդ է Մելինի մինիստրութեան:

Դեշանէլը ստացաւ 277 քուէ, իսկ Բրիսոնը՝ 276 քուէ, և դեռ տարաձայնութիւններ էլ ծագեցին: Ուրեմն կառավարութեան կանդիդատը մէկ քուէի առաւելութեամբ է ժամանակաւոր նախագահ ընտրւում:

Ընդունենք, որ մշտական նախագահի ընտրութեան ժամանակ դարձեալ Դեշանէլը ընտրուի և այն մի 5—10 ձայների առաւելութեամբ, քանի որ աւելին սպասելի չէ. այնուամենայնիւ Մելինի մինիստրութիւնը չի կարող իւր դրութիւնը հաստատուն համարել, այլ ամեն օր և ամեն մի խնդրում պէտք է սպասէ իւր պարտութեանը:

Պատգամաւորների նախագահի ընտրութեամբ, ուրեմն, որոշւում է Մելինի մինիստրութեան բաղդը և դրանով բացւում է ֆրանսիական հասարակապետութեան համար մի անորոշ և պատահականութեան ենթարկուող դրութիւն, որ քիչ ներգործութիւն չունի Ֆրանսիայի արտաքին դրութեան և քաղաքականութեան վրայ:

Յունիսի 1-ից ց30-ն դեկտեմբերի «Նոր-Դար»-ին բաժանորդ են գրւում եւ վճարում են 6 ր. 50 կոպէկ:

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Երկրիս Կառավարչապետի օգնական գեն. լէյտ. Ա. Ա. Ֆրեզէն հաստատել է բժշկական մասի կառավարութեան կազմած մի ցուցակը, որի հիման վրայ որոշ թուով ծաղիկ հիւանդութիւնը պատուաստող բժիշկներ պիտի ուղարկուեն Անդրկովկասի զանազան գաւառները: Իւրաքանչիւր գաւառ, իւր բնակիչների թւի համաձայն կստանայ 2—4 ծաղկահատ: Ամբողջ Անդրկովկասում ծաղկահատներ նշանակւում են 157 հոգի:

—

«Մասիս» լրագրի Թղթակիցը հետևեալ ցաւալի տեղեկութիւններն է հաղորդում Բուքրէշի (Ռումանիա) հայոց մասին.

«Պուքրէշի մէջ բնիկ 250 ընտանիք հայ կայ, բացարձակապէս ռումանախօս. ասոնք իրենց զաւակներն ալ ռումանական վարժարաններ կղրկեն, ուր կ'ուսանին բոլորովին ձրի: Մեր ազգ. վարժարանը, քանի որ կառավարական չէ, անհատական կըհամարուի, որով ինքը պարտաւոր է հայթայթել իւր ծախքերուն գումարը. եկեղեցւոյն 30,000 ֆրանք հասոյթէն 17,000 ֆրանքը կը կլլէ պարզապէս ռումանացնելու համար հայ մանուկները: Վարժարաննիս նախակրթարան մըն է, ուր կը յաճախեն 65-ի չափ պատանիներ, որոնցմէ 15-ի չափը միայն հայ են, այն ալ վերջերս Պուքրէշ գաղթող Թէքիրտաղցի ընտանիքներու զաւակներ: Ռումանական կրթական օրինագծին համեմատ, Նախակրթարանի առաջին երեք տարիները միայն ռուման լեզուով պիտի աւանդուին դասերը, և քանի որ վարժարաննիս չորս կարգ ունի ամենը, հայ մանուկը չորրորդ տարին միայն պիտի կրնայ ուսանիլ իւր մայրենի լեզուն, այն ալ տարւոյն վերջը չըրջանը աւարտելով կառավարական կըրթարանի մը մէջ վերստին մտնալու համար: Քանի մը մասնաւոր ընտանիքներ միայն կան, որոնք հոգածու իրենց լեզուին, Տէր Յարութիւն հօրը կամ հայ ուսուցիչ Պ. Պիպէռճեանին դասեր առնել կու տան իրենց զաւակներուն: Ստամբոլութիւնը ստսկալի կերպով թափանցած է ամենուն երակներուն մէջ ու կեանքի պայքարին համար կ'ուզեն պատրաստել միայն զաւակնին, եւ ասոր համար ռումաներէն ու ֆրանսերէն կը բաւէ: Երբ ի նկատի ունենայ մարդ այն խառն ամուսնութիւններն ալ, որոնք բոլորովին կըստուեցնեն Հայը իւր ստհմային բարքերէն և յատկանիշներէն, սարսափը կըտիրէ վրան: Այդ չարիքին առաջքը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՎՐԱՍՏԱՆ ԵՒ ՎՐԱՑԻՔ

(Պատմական հայեացք)

—

III.

Վրաց և հայոց բաժանումը: Վրաց կեանքը, բարքը և բնակութիւնը: Գեղարուեստը Վրաստանում: Վրաց լեզուն և գրականութիւնը:

—

Հազիւ դեռ հայոց, վրաց և աղուանից ազգերն երկար տարիներ արիաբար մաքառելով հեթանոսութեան դէմ՝ ընկան քրիստոնէութեան ազատարար գիրկը և մի քիչ ազատ շունչ պիտի քաշէին զբաղուելով միայն իրենց ներքին բարեկարգութեամբ, երբ սկիզբն առան պարսկական հալածանքները, առաւել եւ՝ երբ տեղի ունեցաւ մնասակար Քաղկեդոնի ժողովը: Յունական և հռովմէական քրիստոնեայ մաքերը քառասուն տարի (451—491) յուզելուց յետոյ, Քաղկեդոնեան աշխարհայոյզ խնդիրներն անցան Հայաստան, ուր պատճառ դարձան մեծ սրածութիւնների, հազարաւոր նահատակութիւնների, իսկ յետոյ բաժանում ձգեցին վրաց և հայոց մէջ: Վրացիք սկզբից խելացի զանուելով աշխատում էին հեռու մնալ մանր ազգերին ձուլող Քաղկեդոնից, մինչև անգամ Աղուանից հետ նրանք էլ մասնակցեցին ս. Էջմիածնում հայոց Բաբկէն կաթողիկոսի գումարած ժողովին, ուրտեղ խոցու մերժուեց Քաղկեդոնը. Նրանք յետոյ հայերից ջոկուելով իրենց պաշտպանութիւնը փնտրեցին յունաց ազգից: «Բայց նոյն պաշտպանութիւնը իրենց ազգայնութեանը շատ սուղ նստաւ, և ո՛վ գիտէ թէ 'ի ժամանակին բոլորովին չպիտի զոհուի նոյն ազգայնութիւնը...» գրում է մեր անուանի եկեղեցականներից մինը իւր եկեղեցական պատմութեան մէջ:

Այս դժբաղդ անցքերի մասին մեր պատմագրներից ամենից ընդարձակ խօսում է Ուխտանէս եպիսկոպոսը: Խօսում են նաև Կիրակոս Գանձակեցին, Յովհաննէս կաթողիկոսը, Ասողիկը և այլք: Թէ ինչը եղաւ պատճառ՝ երկու զաւանակից ազգերի բաժանման — կտեսնենք հիմայ:

Վերևում ասել ենք, որ վրացիք իրենք էին ընտրում իրենց համար կաթողիկոս և ուղարկում էին Դուին հայոց կաթողիկոսից հաստատուելու և օծուելու: Մովսէս Եղիվարդեցւոյ կաթողիկոսութեան օրով վրաց մէջ խռովութիւն ծագեց կաթողիկոսի ընտրութեան համար՝ ուստի և նրանք ազգովին խնդրեցին հայոց հայրապետից, որ իրենց համար կաթողիկոս ընտրէ, ձեռնադրէ և ուղարկէ Վրաստան, որին իրենք պիտի ընդունեն առանց հակառակութեան: Մովսէս կաթ. ընտրեց և ձեռնադրեց Կիւրոն անունով մի Ջաւախեցի եպիսկոպոսի, ազգով վրացի և հմուտ հայրէն, յունարէն, պարսկերէն և վրացերէն լեզուներին: Մինչդեռ Կիւրօն Վրաստան դառնալով՝ «զուցէ յունաց ազգէն սախրուելով և պաշտպանութեան խոստումներէն խաբուելով» կըքարոզէր իւր ազգին ընդունել Քաղկեդոնի ժողովը և կայսեր հպատակիլ, Մովսէս Եղիվարդացին վախճանուեց և հայոց նոր կաթողիկոս ընտրուեց Ուշտունեաց Աբրահամ եպիսկոպոսը: «Հայրապետն Աբրահամ բազում ջանիւ հոգ տարեալ վասն Վրաց աշխարհին, ոչ կարաց դարձուցանել յուղղութիւն. ապա հատեալ աստուածային սրբովն՝ նզովեաց ամենայն հայոց միաբանութեամբ» — գրում է պատմագիրը:

Ճիշտ որ շատ աշխատեց այդ մասին վրացիներին իրեն հօտի պէս սիրող աշխարհաշէն հայրապետը, բայց հնար չեղաւ: Աբրահամի և Կիւրոնի միջև երկար գրութիւններ բացուեցին. հայոց հայրապետը իւր կողմից, յորդորում էր Կիւրոնին, քաղկեդոնական բաժանումով չվրդովել հայոց և վրաց դարաւոր սէրն ու խաղաղութիւնը, բայց վրաց կաթողիկոսը իւր օգուտը չհասկանալով, փոխանակ զիջելու՝ անարգական պատասխաններ էր գրում Աբրահամ կաթողիկոսին: Վերջինս տեսնելով որ վրացիք այլևս չեն դառնալու «ի չարափառ հրէական մոլորութենէ հայհոյութեանցն ի ճշմարիտ գիտութիւնն՝ ըստ հարցն սրբոց դաւանութեան» [1]), ակամայ ստիպուած էր անէծք կարդալ Կիւրոնի գլխին, և մի շրջաբերականով պատուիրել իւրայիններին իրենց յարաբերութիւնն խզել կտրել վրացւոց հետ: Վրաց ապագայի պատմաբանը Կիւրոնին որպէս Նիկոլ կամ, ինչպէս Ստեփաննոս Օրբելին է ասում «Նեռի Կարապետ» պիտի ընդունէ, թէ որպէս Լուսաւորիչ — այդ հարցի պատասխան տալու ժամանակը չէ, սակայն միայն որ Կիւրոնը Նիկոլի պէս եղուրդ չէր, միայն թէ «ի մանկութենէ խմորեալ էր յաշխարհին յունաց՝ յաղանդն, և ի ծածուկ ունէր զչարութիւնն որպէս հուր ընդ յարդին թագուցեալ, բայց ոչ իշխէր յայտնել ի կենդանութեան Մովսէսի»: Հարկաւոր ենք համարում առաջ բերել երկու ազգի կաթողիկոսների այս կարգին վերաբերեալ միմեանց գրած թղթերի պատճեններից քաղուածներ:

Թուղթ Մովսէս կաթողիկոսի առ Կիւրոն [2])

«Կիւրոնի վրաց Կաթողիկոսի և այլ Եպիսկոպոսաց աթոռակցաց քոց՝ ի Մովսէսի հայոց Կաթողիկոսէ և այլ եպիսկոպոսաց աթոռակցաց իմոց՝ սիրով ողջոյն:

«Յառաջագոյն իսկ՝ մինչդեռ առ մեզ էիր՝ խօսեցաք ընդ քեզ բան խրատու և մխիթարութեան, որպէս սիրելի եղբօր և աթոռակից՝ որպէս և եսդ, և եղիցիս արժանապէս գնալ քեզ ի ճանապարհս Տեառն, և պատմել զպատուիրանս Նորա սուրբ սրտիւ և անկեղծաւոր հաւատով... Արդ մի՛ ստեր ուխտի հարցն մերոց՝ որ եղին ի մէջ երկոցունց և մի մեկներ ի միաբանութենէ մերմէ. և մի թողուր զուսումն մանկութեան, և մի մոռանար զուխտն աստուածեղէն, և մի ձայնակից լինիր Հռոմոց...

Մի՛ քակեր զցանկ հայրենի, զոր հաստատեցին սուրբ հարքն վիմօք հաւատոյ: Զի որ քակէ զցանկ, հարցէ զնա օձ, և որ գլէ վէմ, կորուստ անձին իւրոյ առնէ: Արդ հաստատուն կալ զխոստովանութիւն երից սուրբ ժողովոցն, զոր հարք մեր և

[1]) Յով. կաթողիկոս, էջ 86.

[2]) Կիրակոս պատմ. էջ 26.

կ՚առնուի ևթէ բաւական հասոյթով վարժարանինս վերածենք կանոնաւոր հայ Գիմնազիոնի կարող ուսուցիչներու աջակցութեամբ, որոնք չեն պակսիր մեր քով»:

—

Քութայիս նահանգից Չիատուրի երկաթուղու գծով մարդանցի տեղափոխութեան համար սակագները քչացնելու մասին հարց է բարձրացել համապատասխան գործերի կառավարչական խորհրդում։ Բացի դրանից, մարգանցահանքատէրերը մտադիր են այդ հարցի մասին առանձին գրութիւն տալու ֆինանսների պ. մինիստրին։

—

Թիֆլիսի վաճառականները մտադիր են ուր հարկն է առաջարկել՝ Թիֆլիսում բացուելիք առևտրական դպրոցի փոխարէն բաց անելու արդիւնաբերական մուզէյ, որին կից պիտի լինին հաշուապահական և ընդհանրապէս առևտրական գիտութիւնների կուրսեր։

—

Պետերբուրգի կանանց բարձրագոյն կուրսերի քննութիւնները մայիսի 20-ին վերջացել են։ 771 ուսանողուհիներից իրենց դասընթացը աւարտել են 114 հոգի։

Առաջիկայ ուսման տարում կանանց բարձրագոյն կուրսերն աւելի կընդարձակուին և կընդունուին 300 հոգի նորեր։ Մինչև այժմ արդէն 200 խնդրատուներ են եղել։

—

«Ռուս. Դործ.»-ը Պետերբուրգից հեռագրում է.

«Ներքին գործերի, արդարադատութեան և լուսաւորութեան մինիստրները և ս. Սինոդի օբեր-պրոկուրորը որոշեցին՝ առ միշտ դադարեցնել Թիֆլիսում հայոց լեզուով հրատարակուող «Արձագանք» լրագիրը»։

—

Թիֆլիսի պ. քաղաքագլուխը քաղաքային վարչութեանը մի զեկուցում է ներկայացրել, որի մէջ առաջադրում է՝ Սոլոլակի սարից մի առնէլ փորելու դէպի բուսաբանական այգին, որովհետև վերջինիս անյարմար ճանապարհները թոյլ չեն տալիս Թիֆլիսի բնակիչներին այնտեղ զբօսնելու։ Թիֆլիսի յայտնի միակ զբօսավայր՝ Մուշտայիդն էլ՝ այնտեղ հիմնուելիք միջնակարգ գիւղատնտեսական ուսումնարանի բաչումից յետոյ կըդադարի զբօսավայր լինելուց։

Դէպի բուսաբանական այգին առնէլ փորելու համար ծախս կըգնայ մինչև 40,000 ր., որը մտադիր են, ևթէ գործը յաջողուի, փոխառութիւն անել և

տալ վճարել հետզհետէ այդ առնէլից անցնող մարդկանց ու կառքերի որոշ տուրքից և այդ նպատակին տրուած նուիրաբերութիւններից։

—

Պոստով դրամ փոխադրողներին դիւրութիւն տալու համար, դրամ ընդունող պոստային բաժանմունքներին թոյլ է տրուած մի տուողից մի ընդունողի հասցէին միաժամանակ մի քանի փոխադրութիւններ ընդունելու, բայց ոչ աւելի հարիւր րուբլի գումարից իւրաքանչիւր փոխադրութեան համար։

—

Ստացել ենք Մոսկուայի Հայոց եկեղեցական կալուածների 1897 Թ. հաշիւը, որից երևում է, թէ անցեալ տարում մուտք եղել է՝ 18,277 ր. 84 կ., իսկ ծախք 14,935 ր. 76 կ.. ուրեմն զուտ արդիւնք եղել է 3,342 ր, 08 կ.

— —

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ԲԱԳՈՒԻՑ. — Մեր երիտասարդներից շատերը, որ ընդունակ չեն մինչև անգամ մարդավարի Նիսիյի դափտար պահելու, մի որ և է լրագիր ստանալու, կամ ժամանակին ընթերցարան հաճախելու, այս օր ամեկան տասնեակ րուբլիներ են վճարում պար սովորելու, որ ի հարկէ իրենց մտաւոր զարգացմանը երբէք չէ համապատասխանում... *)։ Ընթերցանութիւնը, լրագիր ստանալը անհրաժեշտ է մարդուս, քան թէ պար սովորելը, որ առանց մտաւոր զարգացում ունենալու միայն աչքին սալ կըգայ...

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱԳՒՈՒՄ

—

Մօտ երկու-երեք ամիս է, որ քահանայական հարցը հրապարակի վրայ է գրուած։

Սև քաղաքում ընտրութիւն կայացնելուց յետոյ՝ գործակալ Եղիշէ քահ. Գեղամեանը ձեռնամուխ եղաւ քաղաքի ընտրութիւններին։ Վերջին ծխաբաժնութիւնից յետոյ՝ հարկ է համարուել Բագուի քահանաների թուին երկուսն էլ աւելացնել, որոնց պէտք է ընտրեն 300-ական ծխականներ առանձին-առանձին։ Առաջին ծխական ժողովին հազիւ թէ 26 հոգի էր եկել (300 հոգույ), ուստի և ընտրութիւնը յետաձգուեց մինչև սոյն ամսի 17-ը։ Բայց ընտրողներին դիւրութիւն ընձեռնելու համար 6 հոգույ բաղկացած մի մասնաժողով ընտրուեց, որոնք տեղեկութիւններ պիտի հաւաքէին քահանայացուների մասին, զեկուցումը տային այլ անգամ ժողովականներին, մասնանիշ անելով, թէ որն առաւել յարմարաւոր և արժանաւոր է իրենց հաւաքած տեղեկութիւնների համեմատ։

Ժողովը կայացաւ մայիսի 17-ին, ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու գաւթի դպրոցական դահլիճում։ Նախագահում էր գործակալ Եղիշէ քահ. Գեղամեան։ Ներկայ էին երեցփոխները, ծխականներից մօտ 50—60 հոգի և կողմնակի անձեր։ Նախագահը բացատրեց, որ թէև ժողովականների փոքրագոյն մասն է ներկայ, բայց որովհետև երկրորդ անգամն են ժողովում, ուստի և ընտրութիւնը քանի հոգով որ կատարուի, վաւերական և օրինաւոր կըհամարուի, ի նկատի ունենալով, որ առանձնապէս հրաւիրագրեր են ուղարկուած ծխականներին և ամեն միջոց գործ է դրուած՝ ժողովը բազմամարդ անելու, բայց նաւթաքաղաքիս սովորութիւնների համեմատ՝ ժողովրդականները չեն բարեհաճել ներկայ լինելու, ինչպէս միշտ պատահում է Բագուի եկեղեցական ամեն տեսակ ընտրութիւնների ժամանակ։ Այնուհետև նախագահը յայտնեց մասնաժողովի կարծիքը քահանայացուների մասին. պէտք է ասած, որ մասնաժողովը որոշել էր քահանայացուներից միմիայն Մատթէոս Քիւրքչեանի թեկնածութիւնն առաջարկել ժողովին, նրա մասին գլխաւորապէս տեղեկութիւններ հաւաքած լինելով, իսկ միւսների մասին գրեթէ խօսք չեղաւ։ Այստեղ հարկաւոր ենք համարում յիշատակել, որ դեռ անցեալ ժողովում, ժողովրդի միահամուռ տրամադրութեան համեմատ, երեք մարդ ընտրեցին, որոնք պէտք է խնդրէին, համոզէին պ. Հայր. Ղուկասեանցին իրենց վրայ քահանայանալու, բայց բայց ի բաց մերժել էր նրանց խնդիրը, այնպէս որ ծխականների տրամադրութիւնից, մասնաժողովի կարծիքից և հայր նախագահի խօսքերից երևում էր, որ ամենահաւանական ընտրելին պ. Մ. Քիւրքչեանն է։ Մոռացանք յիշել, որ 10 հոգին անձամբ ժողովի չգալով՝ գրաւոր կերպով մասնանիշ էին արել վերոյիշեալ թեկնածուին իբրև իրենց ընտրելի։ Նախագահը՝ հիմնուած մասնաժողովի զեկուցման վրայ՝ միմիայն դրեց Քիւրքչեանի թեկնածութիւնը, թէև ժողովականներից մի երկու հոգի պ. Դր. Բաղրեանցին ձայն տուին։

Ընտրութիւնն եղաւ այսպէս. ամեն մի ծխական համախօսականի տակ «այո» կամ «ոչ» բառերի ներքև նշան դնելով՝ յայտնում էր իր ցանկութիւնը թեկնածուի վերաբերեալ։ Այս կերպով ծխականները, միքանի բացառութեամբ, քահանայացու ընտրեցին պ. Քիւրքչեանին։ Ժողովն անցաւ, պէտք է խոստովանած, շատ չոր ու ցամաք և անհետաքրքիր։ Ի սրտէ շնորհաւորելով այս ընտրութիւնը, այստեղ արձանագրում ենք մի փաստ, որ շատ վատ տպաւորութիւն թողեց հանդիսականների վրայ, և երկար թեր և դէմ խօսակցութիւնների առիթ եղաւ։

Խեղիրը նրանումն է, որ թեկնածուների թւումն էր նաև պ. Դր. Բաղրեան՝ ճեմարանի դպրոցական բաժնին աւարտած։ տէր-Եղիշէն պարոնի թեկնածութեան գնելուն բացէ ի բաց հակառակեց, պատճառ բերելով, որ կոնսիստորիայից ստացած հրահանգների համաձայն՝ միմիայն ճեմարանաւարտի թեկնածութիւնը կարող է դնել, իսկ դըպրոցաւարտին այն դէպքում միայն, երբ ճեմարանաւարտներ չլինին։ Այս խօսքի վրայ վէճի բռնուեցին պ. Բաղրեանը և գործակալ քահանան։ Առաջինը, պաշտպանելով իրեն, պնդում էր, որ ինքն իբրև դպրոցաւարտ նոյնպէս իրաւունք ունի, քանի որ քահանայանալու իրաւունք անխտիր տրւում է թէ ճեմարանաւարտին և թէ դպրոցաւարտին, իսկ հայր Եղիշէն հակառակելով մէջ էր բերում կոնսիստորիայի հրամանը և այդ հրամանի հիմամբ արգելք եղաւ պ. Բաղրեանցի թեկնածութեան։ Անհասարակ այս միջադէպն իր մանրամասնութիւններով անհաճոյ տպաւորութիւն գործեց հանդիսականների վրայ։ Արձանագրելով փաստը՝ չենք կարող չյայտնել հետևեալը։ Եթէ սկզբունքի տեսակէտից որոշուած է, որ քահանայացուները (Բագւում) ճեմարանաւարտ լինին, կամ գերակշռութիւնը յամենայն դէպս նրանց տրուի—որին մենք միանգամայն համաձայն ենք,—այնժամանակ հապա ինչո՞ւ հայր գործակալը ինքն անձամբ խնդրում և ժողովրդին էլ թոյլ էր տալիս խնդրելու պ. Ղուկասեանին, որի իրաւական իրաւունքները նմանապէս չեն համապատասխան այդ սկզբունքին։ Բայց քանի որ պ. Ղուկասեանին արգելք չկար իբրև փորձուած անձնաւորութեան և յարմարաւոր քահանայացուի, որին՝ ժողովրդի հետ՝ մենք ևս համակիր ենք, այն ժամանակ և պ. Բաղրեանի թեկնածութիւնը պիտի դրուէր անպատճառ։

Ինչո՞ւ սկզբունքը մէկի համար մէկ տեսակ լինի, միւսի համար այլ տեսակ։ տէր-Եղիշէն բացայայտ կերպով ցոյց տալով իր համակրութիւնը դէպի ներկայ ընտրուած քահանայացուն՝ ի զուր տեղը վատ ծառայութիւն էր մատուցանում նրան, մեր կարծիքով։ Ի՞նչ կարիք կար այդպէս անելու, քանի որ շատ պարզ նկատւում էր, որ համարեա բոլորը պ. Քիւրքչեանին են ձայն տալու։ Նախագահը երբէք չպիտի թոյլ տայ իրեն մեղանչելու անկողմնակալութեան և անաչառութեան դէմ։ Առանց նախագահի համակրանքի երևալուն, ընտրութիւնն առաւել պատուաւոր կըլինէր։

Շմ. Խաչնաբադեան.

Բագու, 19 մայիսի.

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇՈՒՇԻ, 17 մայիսի. - Իրեն յառաջադէմ անուանող, բայց միշտ խաւար հայ թերթի վերջին համարներից մէկում Շուշւոյ որոշ տենդենցիաներով նկարուած անորոշ մոքեր են տպուած թեմ. դպրանոցի հայր տեսչի և ներկայ խմբի մասին։ Այո՛, պարոն, ձեզ աւելի քան թէ լաւ ենք հասկանում, ձեզ՝ խորամանկներիդ,որոնց համար ամեն մի մեղրահամ խաղող էլ խակ է, ևթէ դունչներդ նրան չի հասնում։ Ազգասէր պարոնի և ընկ. սրտին փուշ է դառել, երևի, այն հանգամանքը, որ անցեալ փոթօրկալի տարիներից յետոյ, որոնց ընթացքում մէկը միւսից աւելի խայտառակ գլխակներ են պատահել և հասարակութիւնն սկսել է վարժապետների խօկական պատկերները տեսնել, այժմ, շնորհիւ ներկայ տեսչի գովելի խոհեմութեան, ամբողջ տարին բոլորուել է խաղաղ ընթացքով. ուսուցիչները բարեխղճաբար իրենց պարտքն են կատարել (չենք ուզում ասել՝ առանց բացառութեանց) և այդ կանոնաւորութեան շնորհիւ աշակերտութիւնն էլ զրական ուսում է ստացել։ Պարոնը չի հասկանում (մի՞թէ) յարգելի հոգաբարձութեան վարմունքը, որ համաձայնեցին ներկայ տեսչին պահել, մի կողմ թողնենք, որ հոգաբարձութիւնն՝ իբրև հասարակութեան ձայն՝ աւելի ընդհանուր և մեծ օգուտ ի նկատի ունի, քան պատահական հողմահար ազգասէրներ, որոնց բոլոր ճոռոմաբանութիւնը, հաւանօրէն, գրչանից դէնը չի անցնում, մենք կամենում ենք աշխարհաբար թարգմանել պարոնի լակոնիզմով արտայայտուած ընդարձակ (ո՞ւր, չո՞ւր ընդարձակ) հա-

(Նկարագրութիւնը վերջում)

ձեր միաւորական գրով հաստատեցին ի մէջ իւրեանց, որ դեռ ևս կայ։ Եւ փախիր անչափ հեռաւորութեամբ ի պերճ ժողովոյն Քաղկեդոնի և յանընդունակ սոմարէն Լևոնի և նզովեմ զամենայն հերձուածողսն զառաջինսն և զմիջինսն և զվերջինսն, զոր սուրբ հարքն նզովեցին և մեք նզովեմք. և բարձ զամենայն չար ի միջոյ...

«Ցիշեմ, զի եկեր բնակեցար ընդ հովանեաւ սրբոյ կաթուղիկէիս և ծառայեցիր միամտութեամբ սրտի քո ի ձեռն հովեար ծառայութեանն, որ քեզ հաւատացաւ ի մէնջ. և մեք փառահացեալ ի կեանս քո՝ առ սէր քո՝ տրպրաք զկամս քո՝ Առաջնորդ զքեզ կացուցանելով աշխարհիդ այդմիկ, զի թէպէտ և էիր ազգով և բնակութեամբ օտարաշխարհիկ, այլ վասն ուղղափառ հաւատոյ և աստուածային հաւաստեայ արդարութեան...

«Արդ մի լինիր պատճառ կորստեան քեզ և ժողովրդեան քում, զի մի զույգ հասանիցեն նզովք ի Տեառնէ յարա զլու քո ի վերայ ժողովրդեան երկրիդ...

«Արդ դարձիր ի բաղում վշտաց և ի նեղութենէ սրտի զկեցի առ քեզ։ Քանզի սէրն Աստուծոյ առնէ զմեզ խօսել զբանս ճշմարտութեան՝ որ վասն նորա։ Ողջ լեր ի Տէր։

«Եւ զպատասխանին թղթոյ բառ կամաց Աստուծոյ եղիցի մեզ լսել։ Ողջ լեր ի Տէր»։

Պատասխան Կիւրոնի առ Մովսէս կաթողիկոս [3]։

«Սրբասիրի և պատուականի Տեառն իմոյ՝ Մովսէսի Հայոց Կաթողիկոսի՝ և ամենայն Եպիսկոպոսաց աթոռակցած քոց՝ ի Կիւրոնէ Վրաց Կաթողիկոսի խոնարհ երկրպագութեամբ և սիրով ողջոյն, և յամենայն աթոռակցաց իմոց Եպիսկոպոսաց՝ կրկին խոնարհութեամբ և երկրպագութեամբ ողջոյն և օրհնութիւն ձեզ ի սուրբ Խաչէս։

«Ձթուղթս ձեր, զոր գրեալ էիք՝ ընկալաք և հասու եղաք։ Եւ զպատգամս, զոր արարեալ էիք՝ լսեցաք յնովեխօրոջէս. և որ զրով և բանիւ հոգացեալ էիք զմեզ խրատական վարդապետական բանիւ,նաև յանդիմանեալ էիք որպէս Տէր և Վարդապետ և Հայր հոգևոր, որպէս և էջդ իսկ, երկրպագի և շնորհակալ եղէ ձեր հոգևոր սիրոյդ... Եւ որ վասն մեր և ձեր աշխարհաց էիք գրեալ և ասացեալ յաղագս միաբանութեան՝ զոր ի միջում ժամանակիս է, մեք ի նոյնս ունիմք միաբանութիւն և ոչ փոխեմք... Այլ մեք յամենայնի հնազանդ եմք ձեր և ձերոց հրամանացդ։ Ողջ լերուք ի Տէր, և մեզ յաղօթս արարէք»։

Այս թղթերից երևում է, թէ ինչպէս Մովսէս կաթողիկոսն աշխատել է Կիւրոնին խելքի բերել, համոզել, խրատել, յանդիմանել. իսկ վերջինս որ երբ թէ շատ յարգելիս է եղել իր «հոգևոր հօրը» իր «Տիրոջը» և ծածկել է նրանից իր մտադրութիւնը։ Մովսէսի վախճանելուց յետոյ միայն Կիւրոնն սղատ շունչ քաշեց և անարգել սկսեց իր նպատակներն առաջ տանել։

Այնուհետև այս խնդրին վերաբերեալ մի շարք գրութիւններ ուղարկեց Վրաստանից Հայաստան Ցուրտաւի Մովսէս եպիսկոպոսը (որ դէմ էր Կիւրոնին) Վրթանէս վարդապետին. վերջինս տեղապահ էր մինչև Աբրահամ կաթողիկոսը։

Այդ գրութեանց պատճէնները բոլորն էլ առաջ է բերել Ուխտանէս պատմիչը։ Աբրահամը հայրապետական գահ բարձրանալուն պէս, աշխատեց իր նախորդի նման համոզել Կիւրոնին և այդ մասին նրա հետ երկար գրութիւններ ունեցաւ։ Վերջինս նախ փորձում է Աբրահամից էլ ծածկել իր մտադրութիւնը, բայց երբ նա իր երկրորդ գրութիւնով մի քիչ խառնացնում է իր լեզուն, վրայ կաթողիկոսը յայտնում է արդէն ամեն բան։ Աբրահամը գրում էր.

«... Արդ աղաչեմ զքեզ մի տխրանալ զախտ ուրացողաց, զի մի ընդ նոսա պատժիցիս, և մի ընկնզովիցիք Հայքս և-զիցիս և մի զգեհեն ժառանգեսցես։ Արդ բան միաւորութեան գրէ առ իս, և ընդ-նմին ցոյց առաք տեղի ի սահմանս քոյ կամ ի մեր ոք յետ Զատկին զմիմեանս տեսանիցեմք...»։ Կիւրոնը ոչ համոզւում է, ոչ բան միաւորութեան գրում, ոչ էլ տեղ նշանակում տեսակցութեան համար։ Այս անգամ Աբրահամ մի երկար գրութեամբ աստուածաբանական հարցեր է շօշափում համոզելու Կիւրոնին, վերջում աւելացնելով.—«Արդ առ ինձ՝ այս անգամ յաղագս անիծեալ ժողովոյն Քաղկեդոնի և պիղծ տոմարին Լևոնի՝ թէ որպէս ընդունիր՝ ճշմարտութեամբ և հաւատոյ պատասխանի արարէք. և թէ Աստուած կամի և բան միաւորութեան գնես, թող ժամադրես ինձ և քեզ տեղի մի պալ, լինի խաղաղութիւնն թէ Աստուած կամի...»։ Այս կարճ հարցը իր առաջը գրուած տեսնելով, Կիւրոնը չուզեց այլևս ծածկել, ինքն էլ մի կարճ, բայց բաւական համարձակ գրութեամբ իր հաշիւը վերջացրեց հայոց կաթողիկոսի հետ։

Ահա այդ գրութիւնն ամբողջապէս.

«Սրբասիրի և ճշմարտասիրի Տեառն Աբրահամու Հայոց կաթողիկոսի, ի Կիւրոնէ Վրաց կաթողիկոսէ խոնարհութեամբ և սիրով ողջոյն։

«Ահաւասիկ այս ի մէնջ երրորդ թուղթ գրեցաւ առ ձեր սրբութիւնդ։ Որ ևթէ կամիր քննել և գիտել, եստ թարգմանել և բերել զգիր չորից ժողովոյն, որով Հռոմք վարին, և ի ս. Անաստաս և ի ս. Սիոմն նոյն քաղաքի, ևթէ կամիք և ևթէ չկամիք՝ հաւատ մեր այդ է։ Եւ այն զոր գրէք առ մեզ թէպէտ վասն ողջունի՝ թէպէտ վասն այլ ինչ պատճառի և պիտոյից՝ որ սիրոյ մասամբ լինի, գրեցէք, ընդունիմք. բայց վասն այսր դատաստանի աւելի առ իս մի ինչ գրէք և մի աշխատ լինիք, ասա թէ ոչ պատասխանի ոչ ընդունիմք։ Արդ ևթէ միաբանութիւն և սէր կամիս պահել և կեալ ընդ ձեզ խաղաղութեամբ՝ որպէս և հարքն մեր և ձեր կեցին, մեք պատրաստ եմք ի խաղաղութիւն։ Իսկ ևթէ տարադի ինչ կամիք խորհել, ես աւելի աշխատ մի լինիք, և յաղագս այդորիկ այլ մի գրէք առ մեզ, զի ապա ինձ ընդ Հայս՝ բայց ևթէ ճանապարհաւ հասանիցէ անցանել երբէք, ևթէ ոչ այլ ինչ գործ չկայ»։

Կիւրոնի այս համարձակ գրութիւնն ստանալով Աբրահամ կաթողիկոսը խիստ վշտացաւ ու զայրացաւ, դարձեալ ցաւելով վրաց ազգի վրայ։ Վրաց կաթողիկոսին դարձեալ Հայոց կողմից համոզական թղթեր ուղարկուեցին Սմբատ Մարզպանի առաջադրութեամբ, բայց բոլորը զուր անցան, և վրացիք արդէն հայերից բաժանուած էին։ (Չ. դար)։

(Շարունակելի)

*) Թողէք մտաւորը, տեների զարգացմանը հո՛ նպաստում է։ Խմբ.

[3]) Ուխտանէս, Բ. գլ. Բ.

աշանքները։ Պարոնի քթից երևի ծուխ է գալիս գալիս, թէ ինչո՛ւ այս տարի եւ ջրերը չպղտորուեցան, ինչո՛ւ ուսուցչական խումբը համերաշխութեամբ տարաւ իր գործը, ինչո՛ւ տեսչի դէմ անբաւականութիւններ չծագեցան, ինչո՛ւ հոգաբարձութիւնը հաշտ էր ուսումնարանի հետ, ինչո՛ւ աշակերտութիւնը (չնայելով ձեռնարկուած մի քանի միջոցներին), իր զարգացման և առաջադիմութեան գործով զբաղուեց, ինչո՛ւ ոչ մի անգամ խտրիկներ չբորբոքուեցան, վերջապէս ինչո՛ւ նախընթաց տարիներում լինին այս բոլորը և այս տարի չլինին... Այս՝ քնից զրկող՝ անվերջ ինչո՞ւները պարոնին այնքան են յուզում, որ նա իր մաղձը խեղճ աշակերտների վրայ է թափում՝ անուանելով նրանց «թմրած գլուխներ», թէև իրապէս՝ երկրորդ դասարանից սկսած իւրաքանչիւր աշակերտի ուղեղն աւելի լուրջ և օգտակէտ նիւթերով է զբաղուած, քան թէ չարութեամբ միայն արթուն՝ շատ կեղծ ազգասէրներինը։ Գալով խմբի մասին պարոնի ասածին, դարձեալ «պէտք է բարեփոխել» խօսքերով բոլորովին այլ բան է ասում, քան թէ այդ բառերի իսկական նշանակութիւնն է. պարզ ասել՝ նպատակներին համակերպող և թանին թթու չասող էակներ է պահանջում։ Պարոնը իր հոգևոր աչքերը պինդ խըցկելով բղաւում է «ինչ է տեսել (լաւ գործ) Վեհափառը տեսչից». այս տեսակ մտքին ամեն տեղ ընդունուած է՝ կամաւոր կուրութիւն անունը տալ։ Մենք ևս նոյն տեսակ ոճով (բայց ոչ նոյն իսկ մտքով) հարցնում ենք. «Վեհափառն ինչ է տեսել (վատ գործ) հայր տեսչից»։ Գուցէ, պարոն, կամենում էք ներկայացումներ ու աւետիք չաջողուելուն ակնարկել. հը՛, հը՛, հը՛, բայց միթէ չէք լսել (մխ, ներեցէք—չէք կամեցել լսել և իմանալ), որ հ. տեսուչը Վեհափառ հայրապետին ընդառաջ գնացած ժամանակ. Բաքւում այնպիսի մի գումար է ձեռք բերել, որ ձեր երևակայած շատ ներկայացումներից ու աւետիքներից գերազանց է։ Իսկ միւս կողմից ներկայացումներն ու աւետիքը չաջողուեցան, որովհետև հանգամանքներն արգելք եղան, որի մասին ամենքն էլ գիտեն։

Խօսնակ.

ԴԱՏԱԿԱՆ

ՍՏԵՐՈՍԵԼՍԿՈՒ ՍՊԱՆՄԱՆ ԳՈՐԾԻ ՆՈՐ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

—

Ընթերցողներն երևի յիշելիս կլինին երդուեալ հաւատարմատար Ստերոսելսկու սպանման պատմութիւնը և նրա դատավարական մանրամասնութիւնները, որի ընդարձակ նկարագրութիւնը մենք տուինք «Նոր-Դար»-ի 1897 թ. հոկտեմբեր ամսի սկզբների համարներում։ Այն ժամանակ Թիֆլիսի դատարանական պալատը արդար ճանաչեց դատապարտուած Բաքիխանովին, սակայն կառավարիչ սենատը փոխեց այդ վճիռը և պալատի նոր կազմութեան քննութեան յանձնեց։ Ամսիս 22-ին, Թիֆլիսի դատարանական պալատի բաժանմունքը վերստին քննում էր այդ գործը։

Նախագահում է պալատի անդամ Մանիլովսկին, մեղադրում է դատախազի օգնական Խլոպովսկին, իսկ մեղադրեալին պաշտպանում են, ինչպէս և անցեալ անգամ, ուսեալ փաստաբանութեան առաջներից Պլեւակօ և Միրոնով։ Մուտքը տոմսակներով էր։ Սկզբում ժողովրդի թիւը քիչ էր, բայց հետզհետէ շատանում է, իսկ պաշտպանողական ճառերի ժամանակ դահլիճում այլևս տեղ գտնելու տեղ չկայ։ Հասարակութեան մէջ կան ռուս տիկիններ և օրիորդներ բաւականաչափ, իսկ հայ տիկինները—բուրժուազիային պատկանեալ ի հարկէ—ամառանոցի և ամարանոցային զգեստների անհրաժեշտ հարցով զբաղուած լինելու պատճառով՝ չէին բարեհաճել ներկայ լինելու այդ հետաքրքիր դատավարութեան, բացի երկու երեք հոգուց։

Ժամը 10-ին սկսւում է դատավարութիւնը։ Մի քանի դատային ձևականութիւնների ժամանակ երևում է, որ վկաներից ոմանք այլևայլ պատճառներով բացակայ են եղել, բացակայ էր նաև երդ. հաւատ. Պլեւակոն, որ, իր պաշտօնակից ընկեր երդ. հաւատ. Միրոնովի ասելով, ժամը 1-ի գնացքով պիտի ժամանէ անպատճառ։ Բաքիխանովն անյայտացած է։ Պալատի անդամներից մինը զեկուցումն է տալիս գործի էութեան մասին, որ սակայն աւելորդ ենք համարում մէջ բերել, քանի որ անցեալ տարի ինչպէս ասացինք, մանրամասնաբար նկարագրել ենք։

Այնուհետև սկսում է վկաներին հարց ու փորձ անելը։ Վկաներից մի մասը աւելի ճիշտն ասած՝ երկու պրիստաւները՝ Մխանարեան և Նասիբբէկովը Բաքիխանովին դէմ են խօսում, և, ինչպէս պիտի տեսնենք, դատախազի մեղադրական ամբողջ ճառը սրանց վրայ է յենուած, իսկ միւսները բացառապէս յօգուտ Բաքիխանովին են խօսում և համարեա նոյն կերպ, ոպէս և անցեալ տարուայ դատավարութեան ժամանակ. այդ պատճառով էլ մենք միայն միքանիսի ցուցմունքը մէջ կբերենք, միւսներինը աւելորդ համարելով այդ տեսակէտից՝ կրկնութիւնից խուսափելու համար։

Նախագահ. (վկայ Նասիբբէկովին).—Ի՞նչ գիտէք Ստերոսելսկու սպանման մասին։

Վկայ.—Ես արդէն՝ ինչ որ գիտէի, բոլորն ասել ու վկայել եմ անցեալ դատավարութեան ժամանակ։

Նախ.—Այդ միևնոյն է. ինչ որ գիտէք, կրկնեցէք նոյնը և այժմ։

Վկայ.—1895 թ. հոկտեմբերի 15-ին, երբ որ սպանեցին Ստերոսելսկուն, նա չէր ճանաչել մարդասպաններին, միայն ասաց որ նման էին ղուրայինների։ Հանգուցեալը մեռնելուց առաջ բացայայտ կերպով մատնացոյց արեց Մանաֆին, Բալաբէգ Օրուջալիբէկովին (քաղաքային վարչութեան անդամ) և Մաշադիբէկովին, իբրև զրկիչների։ Այս գործին ծանօթ էր մի ինչ որ մոլլա, որ նախօրօք զգուշացրել էր Ստերոսելսկուն։—Այս կրկնելով անցեալ ցուցմունքը վկան էլի պնդում է, որ Փաթահը և Մաշադի Մահմէդը (այժմ տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուած) Բաքիխանովի գործիքներն էին ամեն եղեռնագործութիւնների ժամանակ, որ Բաքիխանովը վարձկան մարդասպանների կայան՝ գրասենեակ էր պահում և այլն եայլն։

Երդուեալ հաւատ. Միրոնով.—Փաթահը և Մաշադին արդեօք ծառաներ էին Բաքիխանովի մօտ, թէ ծանօթներ, որ գալիս էին նրա մօտ, ինչպէս որ հարանիքի ժամանակ։

Վկայ.—Չգիտեմ։

Միրոնով.—Միթէ այդ անձնաւորութիւններն իրենց համար մշտական բնակարան չունէին։

Վկայ.— Մաշադին հիւրանոցներում, իջևաններումն էր ապրում և ոչ մի պարապմունք չունէր...

Պալատի անդամներից մէկը.—Ասացէք խնդրեմ, այդ ինչ մարդասպանների կանտոր է, որ տասը տարուց աւելի գոյութիւն ունէր և դուք չէիք փակում իբրև պաշտօնական անձնաւորութիւն, իբրև պրիստաւ։

Վկայ.—Ես գիտէի, բայց Բաքիխանովն այնպիսի մարդ էր, որի դէմ ոչինչ չէր կարելի անել։

Անդամ.—Ո՞րտեղից գիտէիք, որ այդպիսի կանտոր մարդասպաններ է պահում։

Վկայ.—Բոլորեքեան ասում էին, ամբողջ քաղաքը գիտէր, թէ ինչ տեսակ մարդ է Բաքիխանովը։

Անդամ.—Ո՞ր և է դէպք չի եղել, որից երևայ, թէ Բաքիխանովը խառն է այս կամ այն մարդասպանական գործի մէջ։

Վկայ.—Մաշադիբէկովը պատմում էր մի սպանութեան փորձ և պնդում էր, որ այդ բանը Բաքիխանովի հրամանով է եղել։

Անդամ.—Ինչպէս իմացաք, որ բանտարկուած Սէյիդ Հուսէյնը պիտի վկայութիւն տայ, թէ իբրև Բաքիխանովը նրան փող և պարգևանակ է տուել, որ մի ռուս փաստաբան սպանէ։ (Այս կէտը կարևոր նշանակութիւն ունի գործում, որովհետև սենատի բեկանումը սրա վրայ է հիմնած գլխաւորապէս)։

Վկայ.—Ազգականներն ասացին նրա գիտաւորութեան մասին։ Ես էլ օգտուելով այդ հանգամանքից՝ գնացի բանտը, հարց ու փորձ արի ու իմացայ։

Միրոնով.—Բայց Սէյիդ Հուսէյնը չէ՞ որ վերջն ասաց, որ դուք սովորեցրել էք նրան այդպէս վկայելու։ Դուք ձեր ազգականներից մարդ չէ՞ք ուղարկել արդեօք բանտը։

Վկայ.—Ոչ, ես ինքս եմ գնացել, և այն էլ այն ժամանակ, երբ իմացել եմ Սէյիդի գիտաւորութիւնը, որ կարևոր էր գործի վրայ մեծ լոյս սփռելու համար։

Դատախազ.—Ուրեմն դուք ինչ որ ասում էք Բաքիխանովի մասին, ինչպէս էք իմացել, անձամբ, թէ՞ ի լուր։

Վկայ.—Ժողովուրդն է ասում։ Լսել եմ, որ մի հրէայ էլ սպանել են, որի մէջ Բաքիխանովը խառն է։

Միրոնով.—Ո՞վ է ասում։

Վկայ.—Հէյմաթը և այդ ասել է Մխանարով պրիստաւին, ես ինքս անեղեկութիւններ չունեմ։ (Գալիս են միւս վկաները)։

(Կըշարունակուի)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՉԵՐՆԱԳՈՐԻԱ.—Մայիսի 15-ին Ցետինէի վանքում հանդիսաւոր մաղթանք տեղի ունեցաւ Գրախովի մօտ տարած յաղթութեան քառասնամեայ տարեդարձի յիշատակին և այս հոգեհանգիստ կատարուեց այդ յաղթութեան ժամանակ պատերազմի դաշտում ընկած զինուորների համար։ Ներկայ էին իշխանական ամբողջ տունը, օտարերկրեայ պետութեանց բոլոր ներկայացուցիչները, պաշտօնեաներ և խուռն բազմութիւն։

Գրախովի մօտ տարած յաղթութիւնը գնահատելու համար, պէտք է մի յետադարձ հայեացք ձգել այն բանի վրայ, թէ ինչ էր ներկայացնում Չերնագորիան 1858 թ. և ինչ յարաբերութիւնների մէջ էր նա Թիւրքիայի հետ։

Թիւրքիայի՝ Բալկանեան թերակղզու վրայ ունեցած ամբողջ տիրապետութեան ժամանակ Չերնագորիան ազատ էր և բալկանեան սլաւեանների աչքում գրաւական էր լաւագոյն ապագայի համար։ Ի զուր թուրքերն աշխատում էին ընկճել Չերնագորիան. վերջինս յաջողութեամբ կարողանում էր պաշտպանել իր անկախութիւնը և յամառութեամբ կռւում էր թուրքերի դէմ, անհանգստացնելով նրանց ամեն տեղ, ուր հնար կար։ Ազգային զգացումն առանձնապէս վառուեց չերնագորեացի երիտասարդների սրտում, երբ այդ փոքրիկ իշխանութեան գլուխ էր անցած Պետրոս II-ը։ Թիւրքիան իր բոլոր ոյժերը լարեց, որպէսզի ոչնչացնի իրեն ատելի Չերնագորիան. իսկ Եւրոպան զարմանքով նայում էր այդ անհաւասար կռւին, որ մահու և կեանքի խնդիր պիտի որոշէր։ Թուրքերի և չերնագորեացիների միջև ընդհարումները մեծ մասամբ տեղի էին ունենում Չերնագորիայի հարևան Հերցեգովինայի սահմաններում, ուր գտնւում է Գրախովը և որոնց վրայ չերնագորեացիները նայում էին իբրև սեպհական հողերի մի մասի վրայ։ Ուստի երբ ռուսաց կառավարութիւնը դիմեց Պետրոս II-ին խորհուրդ տալով որ նա չգրգռի Թիւրքիային և նրա չյուզի վերջինիս սահմանները, Չերնագորիայի պետը հպարտութեամբ մերժեց այդ խորհուրդը, ասելով, որ Չերնագորիան երբէք երեսի վրայ չի ձգել նրանց, որոնք արիւն են թափում նրա անկախութեան համար։ Եւ ահա, վերջապէս, 1858 թ. մայիսի 1-ին վճռական ճակատամարտ տեղի ունեցաւ Գրախովի դաշտում. լաւ զինուորուած թուրքաց ահագին զօրքը ջարդ ու փշուր, ցիր ու ցան եղաւ չերնագորեացի հերցեգովինացի մի բուռն մարդիկների առաջ, և այդ փառաւոր յաղթութիւնը էլէքտրականացրեց բոլոր սերբերին և առիթ տուաւ նրանց ի մի խմբուելու ընդհանուր թշնամու դէմ։ Այդ յաղթութիւնը, որի պատիւն ամբողջապէս պատկանում է Չերնագորիային, փութացրեց սերբերի ազատութիւնը թրքական լծից, ձգեց նրանց Եւրոպայի կուլտուրական ազգերի շրջանը, ուստի և հասկանալի է, թէ ինչպիսի յիշատակներ կան կապուած նրա հետ ամեն մի սերբիացու սրտում։

—

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ. — Լոնդոնի «Daily Telegraph» լրագիրը հաղորդել էր, որ իբր թէ արդէն մշակուած են անգլօ-ամերիկական դաշնակցութեան նախնական հիմունքները։ «New-York Herald»-ի Պարիզի հրատարակութեան մէջ տպագրուած է հետևեալը.

«Թէև այդ լուրը պէտք է նկատել իբրև փորձաքար, բայց և այնպէս դա առիթ է տալիս քննադատելու այն տեսակէտը, թէ ինչպիսի դաշնակցութիւն կլինի այդ դաշնակցութիւնը։ Պաշտպանողական դաշնակցութիւնը հազիւ շահագրգիռ լինի, բայց յարձակողականը անկասկած խրախուսում կըձգի ամբողջ Եւրոպայում։ Ամերիկայում այժմ ապացուցւում է, որ Եւրոպան նշանաւոր չափով ինքն է մեղաւոր այն բանում, որ անգլօ-ամերիկական դաշնակցութիւն կապելը հնարաւոր է։ Բացի դրանից, այդպիսի դաշնակցութեան դէմ ոչ մի առարկութիւն չի կարող լինել, քանի որ նա պաշտպանողական նպատակներ կունենայ։ Իսկ յարձակողական դաշն կռելու համար ոչ մի անհրաժեշտութիւն չկայ։ Նախ՝ Ամերիկան սեպհական գործեր բաւական շատ ունի և նա չէր կամենայ խառնուել եւրոպական գործերին կամ, ուրիշ խօսքերով ասած, անգլիական գործերին Եւրոպայում. երկրորդ՝ Անգլիան կատարելապէս ընդունակ է ինքն իրեն պաշտպանելու։ Յարձակողական դաշնակցութիւնը վտանգաւոր կարող էր լինել ոչ թէ միայն Ամերիկայի, այլ և Եւրոպայի համար։ Ներկայումս Միացեալ Նահանգներում միլիտարիզմ չկայ։ Պէտք է յուսալ, որ այժմեան պատերազմը երկար չի տևի և անհրաժեշտութիւն չի ծնեցնիլ միլիտարիզմի զարգանալու։ Այսպիսով Ամերիկայի բոլոր շահերը հարկադրում են նրան ապրել բարեկամ և հաշտ լինել Անգլիայի հետ, ուրիշ խօսքով—պաշտպանողական դաշն կռել նրա հետ։ Թէ յետագայում ինչ դուրս կըգայ այդ դաշնակցութիւնից, դա կախուած կլինի իրերի ընթացքից։ Հանգամանքները կարող են այնպէս դասաւորել, որ պահանջ կըյարուցանեն յարձակողական դաշնակցութիւն կազմելու, ինչպէս եռապետական դաշնակցութիւնը պատճառ դարձաւ Ֆրանսիայի և Ռուսիայի միջև յարձակողական և պաշտպանողական դաշն կռելուն։ Առանց առաջնի երկրորդը գուցէ երբէք գոյութիւն չունենար։ Իսկ ամերիկական բոլոր նշանաբանը ներկայումս այս է. «Ամեն ինչ պաշտպանուելու և ոչինչ յարձակուելու համար»։

ՍՊԱՆԻԱ - ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

—

«Hamb. Corr.»-ի Նիւ-Եօրկի թղթակիցը մասամբ բացատրում է Միացեալ Նահանգների ունեցած անյաջողութեանց պատճառները։ Ամերիկայում չկան արտօնեալ դասակարգեր, և կարելի էր ըսպասել, որ զօրքի նաւատորմղի մէջ բոլոր բարձր պաշտօնները կըյանձնուէին որոշ և յայտնի արժանիքներ ունեցող անձերի։ Ըստ երևոյթին, Մակ-Կինլէյն այդպէս էլ մտադիր էր վարուել, բայց շուտով երևաց, որ կուսակցութիւններն ու «լաւ ընտանիքները» իրենց ազդեցութիւնն ունին Սպիտակ Տանը։ Յայտնի և հարուստ մարդկանց ազգականներն ու որդիքը զօրքի մէջ բարձր պաշտօններ են ստացել, իսկ փորձուած վետերանները, մնացել են ձեռնունայն։ Կապիտանի աստիճան են ստացել զինուորական մինիստր Ալջերի որդին, Բլէնի որդին, սենատոր Ալիսոնի եղբօր որդին և այլն։ Յայտնի միլիոնէր Աստորի որդին սպայի աստիճան է ստացել ընդհանուր վերատեսչի պաշտօնով. նոյնպիսի պաշտօններ են ստացել սենատոր Փրէի որդին և կոնգրեսի մի ուրիշ անդամի որդին։ Ընդ սմին այդ բոլոր պարոնները վախենում են վառօդից և աշխատում են այնպէս անել, որ իրենք պատերազմի մէջ անվտանգ մնան։ Նրանք ոչինչ չեն անում պատերազմի յաջողութեան համար, և հետևանքն արդէն երևում է։

—Ամերիկական գերութիւնից վերադարձած սպանական գնդապետ Կորտիխոն (նա և ուրիշ մի քանի սպայ վերադարձրած էին Սպանիային վերջինիս գերի բռնած ամերիկական երկու թղթակցի փոխարէն) «Heraldo» լրագրի թղթակցին պատմել է, թէ ամերիկացիները որքան վատ են վարւում գերիների հետ. Կորտիխոյին ձգել էին մի ինչ-որ երկաթի վանդակ. մահճակալը լիքն էր միջատներով, կերակուրն անտանելի էր։ Իր ազատութեան նախօրը հրաման ըստացուեց, որ նրա հետ վարուին իր աստիճանին վայել կերպով. բայց միւս գերիների վիճակը դրանից չլաւացաւ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ջղագարութիւնից (անգար) բժշկուելու գործիք.—«Վրաչ» թերթը հաղորդում է, թէ դոկտոր Եվերը մի գործիք է հնարել վերոգրեալ հիւանդութիւնը բժշկելու, գործիքը կըրում է tremulor անունը։ Այս գործիքը, որ գործ է ածւում էլէքտրականութեամբ, մարդու մարմնի մէջ մի շարք հանդարտ ու հաւասարաչափ ցնցումներ է առաջ բերում, որոնք բժշկում են նեարդային ցաւերը։

—

Ծովային հիւանդութեան դէմ միջոց.—Դոկ. Բալլեան ծովային հիւանդութեան դէմ միջոց է հնարել, որի մասին հաղորդել է Տուրինի բժշկական-ճեմարանի ժողովում։ Սրա գաղտնիքը նրանումն է, որ փորին կապում են մի առանձին գօտի, որի շնորհիւ ստամոքսի այն գրգիռը, որ պատճառում է ծովային հիւանդութիւնը, քչանում է մինչև վերջին աստիճանի և մինչև իսկ բոլորովին ոչնչանում է։ Ժողովին ներկայ եղող բժիշկները համաձայնուել են, որ այդպիսով, յիրաւի, կարելի է ծովային հիւանդութեան առաջն առնել և մինչև իսկ բոլորովին ոչնչացնել։

ՀԵՌԱԳՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 մայիսի.—Բարձրագոյն ռեսկրիպտ յանուն Բուխարայի էմիր Սէիդ-Աբդուլ-Ահադ-խանի.

«Ձերդ բարձրութիւն։ Աստծուց ձերդ բարձրութեանը յանձնուած երկրի քսան տարուայ կառավարութեան ժամանակ դուք անփոփոխ անկեղծ անձնուիրութիւն էք պահպանել դէպի Ռուսիան, անխոնջ աշխատել էք յօգուտ ձեր հպատակների և ամեն կերպ նպաստել էք յաջողութեամբ լուծելու բազմաթիւ խնդիրներ, որոնք կապուած են ռուսաց և բուխարական հարևան գաւառների շահերի հետ։ Գործունէութեան այդ եղանակի շնորհիւ, դուք շարունակ վայելում էիք ի Տէր հանգուցեալ Իմ անմոռանալի Հայր Ալէքսանդր III-ի բարեհաճութիւնը, նմանապէս և գրաւել էք Իմ համակրանքը։ Այժմս նպաստաւոր համարելով միջին-ասիական Մեր հողերի միացումը

մի անձի իշխանութեան տակ, Ես հաճելի պարտք եմ համարում ձերդ բարձրութեանը վստահութիւն յայտնել, որ Ռուսիայի և Նրա հովանաւորած Բուլղարայի խանութեան միջև սմուր հաստատուած յարաբերութիւնները այսուհետև ևս չեն փոխուիլ և ոչ մի բանում չեն խանգարուիլ։ Ցանկանալով յայտնել ձերդ բարձրութեանը Իմ առանձին բարեհաճութիւնը, ընդ սմին ուղարկում եմ ձեզ շողակներով զարդարուած Իմ պատկերը, կրծքին կրելու համար։

Մնամ առ միշտ դէպի ձեզ բարեհաճ և անկեղծ բարեացակամ ՆԻԿՈԼԱՑ»։

ԲԱԹՈՒՄ.—Այս մայիսի 26-ի գիշերը, ժամը 2-ին, «Իմպերեալ» հիւրանոցում, քէֆի ժամանակ, Կովկասի զինուորական շրջանի զօրքերի մէջ ծառայող իշխան Իւան Լևանովիչ Մելիքովը ատրճանակով վիրաւորեց իշխան Վարդէն Գուրիէլուն, որից յետոյ Մելիքովը տեղն ու տեղը սպանուեց ատրճանակով, որ, ինչպէս կարծում են, արձակել էր ազնուական Գիգինեիշվիլին. Սպանութեան տեղն եկան պրոկուրորի օգնականը և քննիչը։

ՀՈՆԿՈՆԳ.—Մանիլայից եկած բրիտանական մի նաւ հաղորդում է, որ ապստամբները փչացրել են երկաթուղու գծերը քաղաքից դուրս և մօտեցել են Մանիլային չորս մղոն։ Սպանական զօրապահնդը խառվել և հրացանի է բռնել սպաներին։ Ապստամբների և սպանիացիների միջև յաճախակի կռիւներ են տեղի ունենում։ Ամերիկացիներն օգնել են ապստամբներին, արագաձիգ թնդանօթներ տալով նրանց։ Ապստամբները սարսափելի բռնութիւններ են գործել քահանաների վրայ։ Բրիտանական ազգութեան պատկանող բնակիչները մնում են Մանիլայում, մնացած օտարականները տեղափոխուել են նաւերը։

ՄՈՆՐԷԱԼ.—Սպայ Կարրանզան և Ուաշինգտոնի սպանական դեսպանատան նախկին քարտուղար Դիւբիւկը, խուզարկու Կելլերտի ցուցմունքով, ձերբակալուած են դաւաճանութիւն սարքելու համար։ Այդ ձերբակալումը կապ ունի Կելլերտի ապօրինի բռնուելուն հետ, որը մեղադրւում է նամակի գողութեան համար։ Կարրանզայից ամերիկական կառավարութեան օգտին միաժամակ պահանջուած է 25,000 դոլլար կրած վնասների համար։

ՀԱՒԱՆՆԱ. — Սպանական մի զօրախումբ կռուել է ապստամբների հետ, որոնք պահպանելիս են եղել ամերիկացիներին՝ սրանց Սանտ-Եագոյի մօտ ափ իջնելիս։ Հետևանքը յայտնի չէ։

ԹԵՐ ԵՒ ԴԷՄ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

«Նոր-Դար»-ի 57-րդ համարում, Հին-Նախիջևանի X լրատուն ներկայացնում է ճշմարտութիւնը բոլորովին յեղաթիւրուած. և սովհետև լրատուն ոչ միայն ինձ, Նախիջևանի յաջորդիս, այլ և Նախիջևանի ժողովրդին վերագրում է այնպիսի յատկութիւններ, որ երբէք չենք ունեցել, ուստի և ճշմարտութիւնը վերականգնեցնելու համար պարտք եմ համարում խօսքութիւնը պարզել։

1896-ի օգոստոսից սկսած՝ երբ Թաւրիզի և Մակուի կողմերից առճկահայ գաղթականները խմբերով դիմում էին Նախիջևան, Նրանց ամեն տեսակ կարիքներն ըստ կարեաց հոգալու համար Մ. ա. ք. Պարղևանի, Ս. ք. Տէր-Սահակեանի, Դ. Բաղալեանի, Ն. Հախնազարեանի, Ս. և Ա. Եղիզարեանների, Ս. Սիմէօնեանի և ուրիշների միջոցով հանգանակութիւն եմ արել Նախիջևանի մարդասէր և եղբայրասէր ժողովրդից, և վերոյիշեալ անձինք հանգանակուած գումարներով պէտք եղած խիերը գնելով իմ ներկայութեամբ բաժանել են Նրանց և 3—5 օր քաղաքում պահելուց յետոյ, ճանապարհ ծախս տալով ուղարկել ենք Երևանի կողմերը կամ Նախիջևանի և Չարուր-Դարալագեազի գիւղերը։ Նոյն թուին և ժամանակներում պսակատէրերից ոմանք կամաւոր նուէրներ են տուել ինձ 20—60 կոպ., որը և նշանակուած է անդորրագրերի վրայ. ցանկացողներն արդ կարող են ստուգել քահանաների մօտ եղած անդորրագրերով. այդպիսի նուէրներից գոյացել է 17 րուբլի, որով հաց է գնուել և բաժանուել ս. Գէորգ եկեղեցու երէցփոխի և լուսարարի ձեռքով գաղթականներին. իսկ 1897 և 1898 տարիներում նման նուէր չի ստացուել պսակատէրերից և ոչ մի կոպէկ։ Իսկ երբ նոյն 1896-ի նոյեմբերի վերջերին, գաղթականների աւելի մեծ խմբեր եկան Նախիջևան, այլ ևս մասնաւոր հանգանակութիւններով անկարելի լինելով նրանց պէտքերը հոգալ, դեկտեմբերի 3-ին Նախիջևանի ամենայն յարգանքների արժանի հայ ժողովրդի ունևոր դասին ժողովի հրաւիրեցի, որոնք և չնայելով չորս ամ. սների ընթացքում իրենց արած առատաձեռն նուիրաբերութեանց, դարձեալ մի պատկառելի գումար ստորագրելով դրին մեր տրամադրութեան տակ, բայց մենք սկզբունքով հակառակ լինելով՝ մեր ձեռքով հասարակական դրամներ ծախսելու անեչից հրաժարուեցինք, և առաջարկեցինք ընտրել մի առանձին մասնաժողով, որև ընտրուեցին պ. պ. մահտեսի Պ. Պօղոսեան, Ս. Տէր-Մինասեան, Ս. և Ա. Եղիզարեաններ, որոնք և արդարայրին իրենց վրայ դրուած յոյսերը, հոգալով թէ քաղաքում եկեղեցապատկան տներում բնակեցրած գաղթականների, թէ գիւղերն ուղարկած և թէ նոր եկող անցնող գաղթականների ամենատեսակ պէտքերը։

Ապացոյց նրան՝ որ ես ամենևին ցանկութիւն չեմ ունեցել հասարակական դրամներ ծախսելու կամայականօրէն և առանց կանոնի, յիշեցնում ենք X լրատուին, Ա. Աթաբէգեանի և Ե. Զամփոլատեանի իմ տրամադրութեան տակ դրած գումարները, որոնցից ա) մի գրութեամբ յանձնել եմ Նախիջ. բարեգործական ընկերութեան վարչութեան, Երընջակի ս. Կարապետ վանքի գաղթականների պէտքերը հոգալու. բ) յանձնել եմ մասնաժողովին նրա անդամ մահտեսի Պօղոսեանի ձեռքով, իսկ գ) և դ) իրենց եմ դարձրել, ցոյց տալով թէ ինչպէս և ուր պիտի գործադրել։

Եթէ X լրատուն մի փոքր ճշմարտութեանը բարեկամ լինէր և գաղթականների դրութեամբ հետաքրքրուէր, այն ժամանակ չեղած և գոյութիւն չունեցող լուրի մասին գրելուց առաջ՝ պիտի նկատի ունենար որ ես, ինձ ամեն տեսակ զբրկանքների ենթարկելով՝ իմ համեստ ռոճկից առատ բաժին եմ հանել գաղթականների օգտին, որն ինչպէս անյայտ չէ նախիջևանցիներին, այնպէս և անյայտ չէր կարող մնալ X լրատուին։ Զգիտէ՞ր արդեօք լրատուն, որ 1897 թուից սկսած, ինչպէս միւս քաղաքներում, նոյնպէս և Նախիջևանում մի անգամ հանգանակած դրամը ծախսելուց յետոյ, չէր կարելի նորից հանգանակութիւն անել, երբ Բարձրագոյն կարգադրութեամբ գաղթականներին խնամելու գործը անցնում էր մեղնից անկախ յանձնաժողովի։ Արդեօք երբ է դադարել լրատուի յիշած բարի գործը, քանի որ եղբայրասէր նախիջևանցիները և նրա գաւառի գիւղացիները մինչև օրս ևս պահում են, լրատուի լեզուով խօսելով, սնունդ, հագուստ, կօշիկ և այլն մատակարարելով ոչ միայն առաջուց յիշեալ գաւառում եղած, այլ և Նորին Վեհափառութեան հրամանով ուղարկուած, Տաթևի վիճակից վերադարձած և այլ տեղերից եկած գաղթականներին։ Արդեօք երբ է գաղթականների մէջ հիւանդութիւն եղել և մահուան դէպքեր պատահել, որ Նախիջևանի յաջորդն և ժողովուրդը անտարբեր են գտնուել և քանի՞ դէպք ցոյց կըտայ լրատուն և ինչո՞ւ սրտմում է, որ յարգելի բժ. Մն. Յարութիւնեանցն ինքն իր վրայ է վերցրել գաղթական հիւանդներին այցելելը և ձրի բժշկելը։

Վերջապէս այդ ո՞ր գիւղական ժողովրդի աղքատ դասակարգն է արդեօք, որ գրգռուած՝ խնդիր է ուղարկել ուր հարկն է, որը դեռ ևս ոչ մի առենում չէ ստացուել. ափսոս որ միտքն աւելի սրընթաց է, քան գործը, իսկ լրատուի լեզուն դատապարտելի, որ խնդիր կազմելու նպատակը մամուլի մէջ է յայտնում. իսկ կազմել տուողի և նրա բողոքագիր շրջեցնողի արբանեակների անունները բարձր ատեաններում հնչում։ Այս բոլոր խնդիրները սարքողը մի անձն է, ընթերցող, և տեսէք թէ ինչ բարի դիտումներով։ 1896 թուից յաջորդ նըշանակելով Նախիջևանի ս. Սինոդի սրբանդամները պարտք դրին ինձ վրայ Նախիջևանի վիճակի աթոռային ապառկագրամները ժողովելը. քայլը էր այդ պարտքը ինձ համար և ես կատարեցի, բայց և տեղ տեղ 1883—84—86 թուերից ստացագրերը ներկայացրին, փոխանակ ապառիկ դրամների, մի քանի պաշտօնեաներից տրուած, որոնցից պահանջած դէպքում մինը նրանցից բանաւոր և գրաւոր մի քանի անյաջող բացատրութիւն տալուց յետոյ, դիմեց լրատուի յիշած խնդրին. այն է՝ խնդիր յօրինեց և գիւղերում ստորագրութիւնները հաւաքեց և իմ դէմ դժգոհներ որսալ աշխատեց. բայց խիստ դժուարութիւնների հանդիպելով աղքատ և առ հասարակ գիւղական ժողովրդի բանիմաց դասի կողմից, իւրեն միայն մնաց պարզամիտ փոքրաթիւ մասը. ահա պատուական «Նոր-Դար»-ի № 57-ի լրի խակական շարժառիթը և պատճառը. կարծում ենք, որ այս մի ընտիր դաս պիտի լինի մեր գաւառական թղթակիցների և լրատուների համար, որոնք պարտք ունենալով ճշմարտութեան, բարու ջատագով լինելու և մթութեանց վրայ լոյս սփռելու, ընդհակառակն իրենց խղճի ձայնին հակառակ, սկսում են մամուլի միջոցաւ հասարակութեան խաբել և մոլորեցնել, ծածկելով իրենց խակական անունը։

Փոխանորդ վիճակին Հայոց Հին-Նախիջևանի՝ Կիւրեղ վարդ. Կիւրեղեան.

Ս. Էջմիածին.

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Ահա ուղիղ երկու տարին լրացաւ, որ ես հեծում եմ դժուար և անտանելի հիւանդութեամբ. Ներկայումս չունիմ թէ ինձ և թէ որբերիս համար մի կտոր հաց. ուստի մինչև անգամ լինում են օրեր, որ քաղցած ենք լինում։ Այս համառօտ նամակով ցոյց եմ տալիս իմ դրութիւնն և ամենախոնարհաբար խնդրում եմ ողորմած և մարդասէր ժողովրդին, օգնեն ինձ և որբերիս, որ կարողանամ ինձ հիւանդութիւնից փրկել և որբերիս համար կերակուր գտնել։

Եփեմիա Գալուստեան։

Հասցէն՝ Тифлисъ, Чугуреты VIII-ой уч. Аматуніевская ул., домъ Джаралова.

Ефеміи Галустовой.

3—3.

—

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Մարդատար գնացքը № 1 Բագուից Թիֆլիս մեկնում է օրուայ 4 ժ. 05 ր., հասնում է Թիֆլիս առ. 8 ժ. 26 ր., մեկնում է Թիֆլիսից Բաթում առ. 9 ժ. 10 ր., հասնում է Բաթում եր. 8 ժ. 47 ր.

Փոստային գնացքը № 3 Բագուից Թիֆլիս մեկնում է գիշ. 12 ժ. 20 ր., հասնում է Թիֆլիս եր. 6 ժ. 33 ր., մեկնում է Թիֆլիսից Բաթում եր. 7 ժ. 48 ր., հասնում է Բաթում առ. 8 ժ. 33 ր.

Մարդատար գնացքը № 2 մեկնում է Բաթումից Թիֆլիս առ. 8. ժ. 20 ր., հասնում է Թիֆլիս ե. 8 ժ. 22 ր., մեկնում է Թիֆլիսից Բագու եր. 9 ժ. 05 ր., հասնում է Բագու օրուայ 3 ժամին։

Փոստային գնացքը № 4 մեկնում է Բաթումից Թիֆլիս եր. 8 ժ. 35 ր., հասնում է Թիֆլիս առ. 9 ժ. 07 ր., մեկնում է Թիֆլիսից Բագու առ. 10 ժ. 57 ր., հասնում է Բագու առ. 5 ժ. 45 րոպէին։

—

ՌԱԶՄԱՎԻՐԱԿԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀ

1898 թ. մայիսի 1-ից մինչև 1898 թ. նոյեմ. 1

Թիֆլիսից I-ին հինգ տեղ ունեցող կառքը մեկնում է առ. 9 ժ. 30 ր. գիշերում է Մլէթում և հասնում է Վլադիկաւկազ միւս օրը եր. 7 ժ. 20 ր.։ II-ը մեկնում է առաւօտեան 11 ժամին և գիշերում է Պասանաուրում. հասնում է Վլադիկաւկազ միւս օրը եր. 9 ժ. 20 ր.։

Վեց տեղ ունեցող I-ին հանրակառքը (առանց գիշերելու) մեկնում է օրուայ 2 ժ. 30 ր. և հասնում է Վլադիկաւկազ միւս օրը եր. 4 ժ. 35 ր. II-ը մեկնում է եր. 9 ժ., առանց գիշերելու, հասնում է Վլադիկաւկազ միւս օր եր 11 ժ. 20 ր.։

Վլադիկաւկազից հինգ տեղ ունեցող I կառքը մեկնում է առ. 7 ժ. գիշերում է Մլեթում և հասնում է Թիֆլիս միւս օրը եր. 6 ժ. 30 ր.։ II-ը մեկնում է առ. 9. 30 ր. գիշերում է Գուդաուրում և հասնում է Թիֆլիս միւս օրը 7 ժ. 55 ր.։

Վեց տեղ ունեցող I-ին հանրակառքը (առանց գիշերելու) մեկնում է եր. 5 ժ. 30 ր. և հասնում է Թիֆլիս միւս օրը եր. 7 ժ. 25 ր.։ II-ը մեկնում է եր. 9 ժ. և առանց գիշերելու հասնում է Թիֆլիս միւս օրը եր. 10 ժ. 55 ր.։

—

ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԾՆՆԴԱԲԵՐԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՈՎ

(Սոլոլակ, Սադովայա փողոց, № 64)

(սեպհական տուն)

Հեռախօս № 230

Երթևեկ հիւանդների ընհանուր ընդունելութիւնն երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերը՝ ժամը 2—4 ցերեկը. վճարը հիւանդների կարողութեան համեմատ, մասնաւոր ընդունելութիւն՝ ամենայն օր՝ ժամը 8—10 առաւօտեան—վճարը 2 ր.։ Գիշերօթիկ հիւանդներ և ծննդաբեր կանայք ընդունւում են գիշերուայ և օրուայ ամեն ժամանակ, բայց այդ մասին առաջուց տեղեկութիւն պիտի տրուի. վճարը որոշւում է ըստ դասակարգերի։ Զանազան դասարանները ձրի են։ Գինեկոլոգիայի բաժանմունք ընդունողները վճարում են 1 ր 50 կ. մինչև 8 ր. մի օրուա գիշերուայ համար. Ծննդաբերական բաժանմունքը մանուկներ—1 ր. մինչև 5 ր. մի օրուա գիշերուայ համար։ Երկունքից սենեակը 10 ր. մինչև 50 ր.։ Անդամահատութիւնը ըստ համաձայնութեան։ Երթևեկ բոլոր հիւանդները դեղեր և նիւթեր ստանում են ընդունելութեան ժամանակ ձրի։ Զննորդների համար 1-ական մահճակալ է դրուած իւրաքանչիւր բաժանմունքում, ուր տեղաւորւում են նրանք տեսչի և նրա պ. պ. ընկերների առաջարկութեամբ ձրի։

Հիւանդանոցի տէր և տեսուչ

Մ. ՄԿՐՏՉԵԱՆ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հաւլաբարի ս. Կարապետ եկեղեցու յարգելի ծխականները հրաւիրւում են վերոյիշեալ եկեղեցի, կիրակի ամսոյս 31-ին, ս. Պատարագից յետոյ 12 ժամին, նոր երէցփոխան ընտրելու նոյն եկեղեցու համար։

Գործակալ ս. մ. եկեղեցեաց հայոց Տփխեաց՝ Զաքարիա քահ. Զարգեղեանց.

(1046) 2—1

Վարատանի և Խմբլէթի հայոց կոնսիստորիայի տանում այն յունիսի մէկին ԱՃՐԴՈՎ տրւում է վարձու Տփխիսի Մողնու հայոց եկեղեցւոյ պարթում գտնուած երկյարկեայ տունը, առանց կրկնաճրդի, մանաւոր դպրոց, տպարան, գրավաճառանոց, դիւանատուն, ընթերցարան, լուսանկարչարան, արհեստանոց օրխորդաց կար ու ձևի (կրոյկա) և այլ այսպիսի հաստատութիւններ զետեղելու և ո՛չ բնաւ ընտանեաց բնակութեան համար։

Անդամ կոնսիստորիայի՝

Գրիգոր ա. քահ. Տէր-Բարսեղեանց։

(1047) 2—1

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԳՐՔԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՅԳԵՏԻՐԱԿԱՆ ՕՂԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ,
Յ. Պետրոսեանի . . . . . 40 կ.

ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ,
Վ. Լունկևիչի . . . . . 30 կ.

ԱՐՔԱՅ ԼԻՐ Թ. ԱՆԳԼ.
Յ. Մատէհեանի . . . . . 50 կ.

Ի՞ՆՉ Է ՀԵՔԻԱԹԸ,
Թարգ. Ղ. Աղայեանի . . . . 10 կ.

Հասցէն՝ Тифлисъ, Общество изданія армянскихъ книгъ.

(1045) 3—2

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԻՍԱՀԱԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆՑԻ

ՋԳԱՅՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀ

(Խաչատուր Աբովեանի երկիրի աթի)

Հեղինակին գիմողները (Նախիջևան գրքաունոյ) ճանապարհածախք չեն վճարում։ գինն է 30 կոպ.

(1030) 20—8

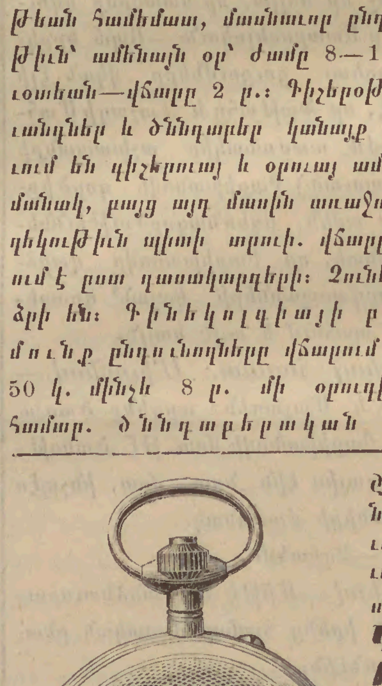

Զնորհ խայն հանդամանքի, որ իմ շինած ժամացոյցները մեծ քանակութեամբ վաճառւում և պատրաստւում են նոր կատարելագործուած ձևով, ես հնարաւորութիւն ունեմ 1897 թ. յուլիսի 1-ից վաճառելու ամենագեղեցիկ և գիմացկուն ՏՂԱՄԱՐԴԿԱՆՑ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ՈՍԿՈՒՑ, որոնց մինչև անգամ մասնագէտները դժուարութեամբ են կարողանում զանազանել իսկական թանկագին ոսկեայ ժամացոյցներից։ Անկերը փակ է, մեխանիզմը անխոյսու շինուածքով (արժանացած է արծաթի մեդալի Ժընևի ցուցահանդէսում 1896 թ.), գեղեցիկ շղթայով և, պատուիրողի ցանկութեամբ, իր ազգանուան սկզբնատառերով վերին խուփի վրայ։ Գինը փոխանակ 18 և 20 րուբլու

ՄԻՄԻԱՅՆ 10 ԵՒ 12 ՌՈՒԲ.

Ամերիկայում այս ժամացոյցները վաղուց արդէն գործածութիւնից հանել են իսկական ոսկեայ ժամացոյցները և ներկայումս մեզնում ամենքն սկսել են սրանցից գործածել։ Նմանապէս ԿԱՆԱՆՑ ժամացոյցներ 1 րուբլով թանկ։

ԳՐԱՒՈՐ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ Է ՏՐՒՈՒՄ 6 ՏԱՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿՈՎ։

Ուղարկում եմ կատարելապէս ստուգած ժամացոյցներ 2 ր. կանխավճար ստանալուց յետոյ, իսկ մնացածը—վերադիր վճարով։ Հասցէ՝

Ш. ГЕЙЛЕРЪ

Складъ женевскихъ часовъ въ Варшавѣ, Королевская, 27—29.

Բաղմաթիւ շնորհակալական նամակներ և կարծիքներ։

Կեղծումներից խուսափելու համար, իւրաքանչիւր ժամացոյց ունի ֆիրմայի պլոմբը, որ հաստատուած է ատեարի և մանուֆակտուրի դեպարտամենտից։

(M.) 20427 10—6